

Ю.А. Маначинська (Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного
університету, Україна)

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ АКТУАРНИЙ ОБЛІК В УМОВАХ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ

У статті досліджено необхідність застосування в Україні актуарного обліку в умовах інвестиційної активності. Розкрито зарубіжні підходи до трактування змісту, завдань, предмета актуарного обліку з метою задоволення інформаційних потреб реальних та потенційних інвесторів і кредиторів.

Ключові слова: актуарний облік, статичний облік, динамічний облік, інвестиційна активність, інвестор, кредитор, дихотомія, концепція, актуарний профіцит.

Табл. 2. Рис. 1. Літ. 18.

Ю.А. Маначинская (Черновицкий торгово-экономический институт
Киевского национального торгово-экономического
университета, Украина)

БУХГАЛТЕРСКИЙ АКТУАРНЫЙ УЧЕТ В УСЛОВИЯХ ИНВЕСТИЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ

В статье исследована необходимость использования в Украине актуарного учета в условиях инвестиционной активности. Раскрыты зарубежные подходы к изложению сущности, задач, предмета актуарного учета с целью удовлетворения информационных потребностей реальных и потенциальных инвесторов и кредиторов.

Ключевые слова: актуарный учет, статический учет, динамический учет, инвестиционная активность, инвестор, кредитор, дихотомия, концепция, актуарный профицит.

Y.A. Manachynska (Chernivtsi Trade and Economic Institute
of Kyiv National Trade and Economic University, Ukraine)

ACTUARIAL ACCOUNTING OF INVESTMENT ACTIVITIES

The article studies the necessity of actuarial accounting of investment activities in Ukraine. Foreign approaches to the essence, tasks and subject of actuarial accounting are demonstrated, all aimed at satisfying the information demands of current and potential investors and creditors.

Keywords: actuarial accounting; statistical accounting; dynamic accounting; investment activity; investor; creditor; dichotomy; concept; actuarial surplus.

Постановка проблеми. Прямі інвестиції – це внески нерезидентів до статутного фонду підприємства-резидента, що забезпечують права власності нерезидентів на придбані майно, майнові комплекси або акції, облігації та інші цінні папери, складають не менше 10% вартості статутного фонду підприємства резидента, а також інвестиції, отримані в результаті концесійних договорів про спільну інвестиційну діяльність. Їх наявність сприяє довгостроковим економічним взаємовідносинам, які відображають тривалу зацікавленість іноземного інвестора у суттєвому впливі на управління підприємством-резидентом з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [11, 217].

Динаміка часток прямих іноземних інвестицій країн світу в Чернівецьку область протягом 2001–2010 рр. (рис. 1) свідчить, про те, що з 2001 р. по

2008 р. найбільшу питому вагу в загальному обсязі склали інвестиції з Італії (частка яких упродовж вищезазначеного періоду коливалась від 8,07% до 24,70%), проте в 2009–2010 рр. ситуація кардинально змінилася, адже найбільшу питому вагу мали капіталовкладення з таких країн, як Кіпр і Туреччина (в межах від 8,06 до 9,84%) [11, 227].

У цілому, інвестиційна активність характеризується динамікою та синхронністю безпосередньої, цілеспрямованої участі господарюючих суб'єктів у перерозподілі суспільного валового внутрішнього продукту для розширеного відтворення капіталу, що використовується [10].

Вищезазначене трактування, запропоноване Л.Н. Салімовим [10], є досить широким за змістом та охоплює не тільки динаміку внутрішніх та іноземних інвестицій в основний національний капітал, але й тенденції зміни і синхронність реалізації етапів інвестиційних взаємовідносин або за участю резидентів-інвесторів, або на території країни.

За таких обставин саме в умовах інвестиційної активності зростає необхідність в удосконаленні існуючих облікових концепцій та потреба в їх цілковитій переорієнтації на майбутні тенденції зміни економічної вартості власного (акціонерного) капіталу та грошових потоків суб'єктів господарювання.

Фундаментом для побудови цілісної системи прийняття обґрунтованих управлінських рішень, що зорієнтована в цьому напрямі, є інформація актуарного бухгалтерського обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологія актуарних розрахунків базується на використанні теорії ймовірності та довгострокових фінансових обчислень. Її теоретичні основи як особливої галузі науки було закладено ще у XVIII ст. в працях таких вчених, як Дж. де Вітт [16], Е. Галлей [14], Д. Граунт [2], Дж. Додсон [17]. Більшість видатних математиків того часу (А. Депарсьє [3], Л. Ейлер [18], В. Керсебум [5], С. Лакруа [7], Н. Фусс [12]) були фундаторами теорії актуарних розрахунків.

За теперішніх умов господарювання в теорії актуарних розрахунків застосовують новітні досягнення математики і статистики, що знаходять практичне застосування в системі бухгалтерського обліку в працях М. Балера [15], В.Б. Івашкевича [4], М.І. Кутера [6], Ж. Рішара [9], Л.Н. Салімова [10], А.І. Шигаєва [4; 13] та інших.

Невирішені частини проблеми. В сучасних умовах ринки капіталу стали набагато складнішими, зросло значення ринку цінних паперів для залучення необхідних суб'єктів господарювання фінансових ресурсів та суттєво зросла їхня мобільність. Рішення про інвестування фінансових капіталів часто приймають у вигляді «придбати/утримувати/реалізувати» цінні папери або рішень про кредитування, генерування майбутніх грошових надходжень [4].

У зв'язку з цим однією з особливостей функціонування господарюючого суб'єкта стає орієнтація на максимізацію вартості бізнесу та потреба в теоретичному й практичному обґрунтуванні актуарної облікової концепції.

Метою дослідження є розробка й обґрунтування пропозицій щодо запровадження вітчизняними суб'єктами господарювання бухгалтерського актуарного обліку в умовах інвестиційної активності на ринку капіталу.

Рис. 1. Динаміка часток прямих іноземних інвестицій в Чернівецьку область за країнами світу протягом 2001–2010 рр., %, сформовано на основі [11, 227]

Основні результати дослідження. Динаміка прямих іноземних інвестицій в Чернівецьку область за країнами протягом 2001–2010 рр. (табл. 1) свідчить, що в 2010 р. загальний обсяг зріс на 1848,70 тис. дол. США, або на 3,08% порівняно з попереднім 2009 р. та склав 61948,00 тис. дол. США [11, 227].

З метою створення сприятливого інвестиційного клімату на ринку капіталу та поживлення інвестиційної активності в Україні доцільно впроваджувати нові перспективні підходи до трактування сутності й змісту сучасних облікових концепцій, що насамперед стосується впровадження бухгалтерського актуарного обліку вітчизняними суб'єктами господарювання.

Економіко-правовому забезпеченню управління підприємствами різних галузей економіки України притаманні постійні новації. Деякі з них, на думку багатьох вітчизняних науковців, можна трактувати як «революційні». Це передусім стосується: оновлення форм фінансової звітності, нової редакції Плану рахунків і норм з продажу іноземної валюти [8].

Досить багато труднощів виникло у підприємств, які стали на шлях обліку за Міжнародними стандартами фінансової звітності.

Дотримання міжнародних стандартів фінансової звітності характерне для актуарного бухгалтерського обліку, який насамперед відтворює та відображає інтереси реальних і потенційних інвесторів.

Вперше термін «актуаріус» (actuarius) був застосований ще в Стародавньому Римі для характеристики справи й професії регістратора, обліковця майна та боргових зобов'язань. У цьому ж трактуванні його застосовували і в середньовічній Європі. Згодом це поняття було замінено термінами «бухгалтер» і «секретар» [4].

У сучасних умовах актуарні розрахунки здійснюють актуарії – громадяни, які мають кваліфікаційний атестат і виконують на основі трудового або цивільно-правового договору з інвестором оцінювання його інвестиційних проєктів. Передусім актуарій – це професіонал, що має досвід оцінки фінансових наслідків можливих подій. Від актуарія вимагається розуміння стохастичної природи ризиків, притаманних активам, і досвід застосування аналітичних моделей [15].

Актуарний облік спрямований на формування іміджу ринкової привабливості підприємства, окрім того, це не повернення до статичного обліку і не оцінка окремих об'єктів з метою покриття боргових зобов'язань. Це розрахунок вартості майна підприємства за умов його продажу або купівлі як цілісного майнового комплексу, засіб для залучення нових власників.

У межах теорії бухгалтерського обліку М.І. Кутер [6] та Ж. Рішар [9] одними з перших запропонували виокремити актуарний облік як сучасний тип бухгалтерського обліку. Огляд підходів до трактування актуарного обліку в літературних джерелах за сучасних умов господарювання представлено в табл. 2.

Дуже раціональним щодо визначення змісту актуарного обліку слід вважати підхід російського вченого А.І. Шигаєва [13], зокрема щодо виокремлення цілей, завдань, кола основних користувачів інформації, яка формується в ньому. Науковець виокремив предмет, метод, а також балансове рівняння актуарного обліку що формується на базі дихотомії операційної та фінансової діяльності.

Таблиця 1. Динаміка прямих інвестицій у Чернівецьку область за країнами протягом 2001–2010 рр. *,
на початок року; тис. дол. США

№	Країна	Абсолютне відхилення (+/-), тис. дол. США												
		2001	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2005/ 2001	2006/ 2005	2007/ 2006	2008/ 2007	2009/ 2008	2010/ 2009
1.	Кіпр	758,10	874,90	875,00	875,00	8939,70	5916,00	5708,90	116,80	0,10	-	8084,70	-3043,7	-207,10
2.	Туреччина	20,40	730,30	750,10	623,50	1768,60	4843,60	5394,20	709,90	19,80	-124,60	1143,10	3075,00	490,60
3.	Італія	2209,00	3490,30	3737,70	4028,20	4132,20	4786,20	4780,10	1281,30	267,40	270,50	104,00	654,00	-6,10
4.	Німеччина	1199,00	2288,70	2463,90	3167,50	3806,10	3455,40	3983,80	1089,70	175,20	703,60	638,60	-350,70	528,40
5.	Ізраїль	626,40	3455,90	3691,20	3665,30	3960,80	3712,50	3594,60	2829,50	235,30	174,10	95,50	-248,30	-117,90
6.	Румунія	120,10	84,10	132,70	219,40	1991,60	2900,10	2921,00	-36,00	48,60	86,70	1772,20	908,50	20,90
7.	США	624,80	2571,20	3104,80	3475,30	3539,80	2586,30	2598,70	1946,40	533,60	370,50	64,50	-953,50	12,40
8.	Велика Британія	1630,30	2896,00	2317,00	7878,50	2665,70	1802,00	1774,40	1065,70	-379,00	5361,50	-5012,80	-863,70	-27,60
9.	Польща	61,50	128,70	133,80	127,70	127,90	1242,80	1250,40	67,20	5,10	-6,10	0,20	1114,90	7,60
10.	Нідерланди	-	299,20	884,90	1109,30	1210,70	969,40	1036,00	-	585,70	224,40	101,40	-241,30	66,60
11.	Франція	-	875,00	876,10	1028,70	1038,20	981,80	974,20	-	1,10	152,60	9,50	-56,40	-7,60
12.	Російська Федерація	119,60	540,40	566,60	579,10	362,80	428,70	501,20	420,80	26,20	12,50	-216,30	65,90	72,50
13.	Молдова	-	255,40	268,40	228,40	329,00	281,60	276,50	-	13,00	-40,00	100,60	-47,40	-5,10
14.	Греція	-	124,20	112,70	123,70	219,80	202,00	204,80	-	-11,50	11,00	96,10	-17,80	2,80
15.	Болгарія	39,40	46,00	45,30	120,80	203,50	196,50	198,90	6,60	-0,70	75,50	82,70	-7,00	2,40
16.	Інші країни	1534,80	6007,50	8405,20	9557,20	1819,70	25744,40	26810,30	4472,70	2397,70	1152,00	7362,50	8824,70	1065,90
17.	Есього	8943,30	24487,80	28365,40	36809,60	51236,10	60099,30	61948,00	15524,50	3917,60	8424,20	14426,50	88663,20	18487,0

* складено на основі [1, 227, 111].

Таблиця 2. Підходи до трактування терміна «актуарний облік», авторське групування

№	Джерело	Визначення терміну
1.	В.Б. Івашкевич [4]	Актуарний облік – це облік, головною метою якого вважається оцінка економічної вартості, що створюється, та майбутніх грошових потоків.
2.	Ж. Рішар [9]	Актуарний облік – система, яка застосовує метод подвійного запису та надає інформацію про зміну ринкової вартості підприємства. Актуарний облік – облік, який базується на майбутніх дисконтованих грошових потоках.
3.	А.І. Шигаєв [13]	Актуарний облік – це облік, спрямований на формування інформації, яка потрібна реальним і потенційним інвесторам, кредиторам та іншим постачальникам капіталу для оцінки економічної вартості, що створюється, та майбутніх грошових надходжень у процесі прийняття рішень про інвестування, кредитування та при інших вкладеннях ресурсів у підприємства.

Словник іншомовних слів трактує термін «дихотомія» як різновид класифікації об'єктів, що базується на послідовному розподілі цілого на дві частини, не пов'язаних між собою; розподіл множини на пари підлеглих взаємовиключних елементів [1].

Відповідно до вищезазначеного, дихотомія операційної та фінансової діяльності – це розмежування фінансової інформації про суб'єкт господарювання за її видами. В актуарному обліку тісний взаємозв'язок між фінансовою і операційною діяльністю породжує проблему раціональної структури фінансування, що оцінюється за допомогою концепції фінансового левериджу (тобто базується на прирості рентабельності власного капіталу за рахунок використання позикових джерел).

Варто зазначити, що вивчення питань теорії та методології бухгалтерського актуарного обліку, складання та використання відповідної актуарної фінансової звітності в Україні знаходиться на початковому етапі.

Бухгалтерський облік являє собою впорядковану систему збору, реєстрації й узагальнення інформації в грошовому вираженні про майно, зобов'язання організації та їх руху шляхом безперервного й документального обліку всіх господарських операцій. Виокремлюють такі його різновиди: статичний, динамічний та актуарний. Статичний бухгалтерський облік – це облік, основною метою якого є обґрунтування того, чи дозволить реалізація всього майна (активів) суб'єкта господарювання на даний момент часу отримати суму, необхідну для покриття його кредиторської заборгованості. Динамічний бухгалтерський облік – це облік, основною метою якого є виявлення та розрахунок фінансового результату діяльності. Основною метою актуарного обліку є оцінка економічної вартості та майбутніх грошових потоків.

Актуарний облік спрямований на задоволення інформаційних потреб функціонально-вартісного підходу до управління. Проте думки науковців щодо необхідності та результативності впровадження бухгалтерського актуарного обліку в практику вітчизняних підприємств суттєво розходяться. Окремі вчені, зокрема М.І. Кутер [6], Ж. Рішар [9], наголошують на тому, що впровадження актуарного обліку у результаті призведе до «побудови фінансової піраміди», коли інтереси реальних інвесторів задовольняються за рахунок коштів нових, потенційних.

В.Б. Івашкевич [4], А.І. Шигаєв [13] акцентують увагу на особливих вимогах до майбутніх грошових потоків, які обумовлюють необхідність актуарної оцінки та розрахунку актуарного профіциту. Проте зміна системи суспільних відносин, а також цивільно-правового середовища обумовлює необхідність адекватної трансформації концепції бухгалтерського обліку. Нова сучасна концепція та розроблені на її основі правила і норми його ведення повинні створити елементи ринкової інфраструктури, що забезпечують сприятливий інвестиційний клімат, в тому числі для іноземних інвестицій в Україну.

Аналізуючи вищевикладене, можна зробити такі **висновки**:

1. Статична та динамічна концепція бухгалтерського обліку суттєво вплинула на подальше реформування облікових підходів у світі в цілому та в Україні зокрема.

2. Із відповідних теорій були запозичені різні елементи, які дають змогу покращити облік, досягти кращих результатів при здійсненні контролю за діяльністю суб'єктів господарювання. До таких елементів відносять різні методологічні прийоми, принципи бухгалтерського обліку, а також сучасну актуарну концепцію.

3. Проведені дослідження показали, що актуарний облік трактується зарубіжними дослідниками як система збору та формування інформації, необхідної для реальних і потенційних інвесторів, кредиторів та інших постачальників капіталу для оцінки економічної вартості, що створюється, а також майбутніх грошових потоків під час прийняття рішень про інвестування, кредитування та при різноманітних рішеннях про вкладення ресурсів у розвиток суб'єкта господарювання.

1. *Бабик С.П., Стоя Г.М.* Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання. – Х.: Фоліо, 2006. – 625 с.

2. *Граунт Д.* Естественные и политические наблюдения, сделанные на основе бюлетней о смертности по отношению к управлению, торговле, росту и другим изменениям // Сочинения Д. Граунта – гражданина Лондона. – Репринт изд. 1662. – С. 178.

3. *Депарсье А.* Трактат по прямолинейной и сферической тригонометрии / Перев. с фр. – Репринт изд.: Париж (Лион), 1741. – 178 с.

4. *Івашкевич В.Б., Шигаєв А.І.* Концептуальні основи актуарного обліку і звітності // Аудит і фінансовий аналіз. – 2010. – №6. – С. 42–54.

5. *Керсебум В.* Демографическая характеристика / Перев. с англ. – Репринт изд.: Лондон, 1737. – 126 с.

6. *Кутер М.И., Гурская М.М.* Анализ моделей статического и динамического учета // Экономический анализ: теория и практика. – 2010. – №9. – С. 8–16.

7. *Лакруа С.Ф.* Начальные основания арифметики / Перев. с фр. Ф.И. Петрушевский. – Репринт изд.: СПб., 1817. – 214 с.

8. Облікова політика підприємства: можливості 2012 року // Все про бухгалтерський облік. – 16.01.2012. – №4. – С. 6–12.

9. *Ришар Ж.* Бухгалтерский учет: теория и практика: Учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 640 с.

10. *Салимов Л.Н.* Сущность инвестиционной активности и ее значение в управлении региональной экономикой // Вестник Челябинского государственного университета. – Серия: Экономика (Вып. 20). – 2009. – №9. – С. 34–41.

11. Статистичний щорічник Чернівецької області за 2009 рік / За ред. А.В. Ротаря. – Чернівці: Головне управління статистики Чернівецької області, 2010. – 471 с.

12. *Фусс Николай:* Энциклопедические данные / Состав. В.В. Бобынин // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: В 86 т. (82 т. и 4 доп.). – Репринт изд.: СПб., 1815 // www.vehi.net.

13. *Шугаев А.И.* Истоки методологии и современное понятие актуарного учета за рубежом и в России // Международный бухгалтерский учет.— 2011.— №5. — С. 20–30.
14. *Aitken, R.G.* (1942). Edmund Halley and Stellar Proper Motions. Astronomical society of the Pacific Leaflets, 4(164): 103–109.
15. *Baller, M.* (2010). The role of an efficient actuarial infrastructure. In: Conference "Insurance in Central Asia", Almaty, May 28th–29th 2010. P. 41–44.
16. *de Witt, J.* (1645). Elementa curvarum linearum. Reprint. 84 p.
17. *Dodson, J., Yerkes, R.* (1908). The relation of strength of stimulus to rapidity of habit formation. J. Comp. Nevrol. Psychol., 18: 459–482.
18. *Finkel, B.F.* (1987). Biography – Leonard Euler. The American Mathematical Monthly, 4: 12.

Стаття надійшла до редакції 5.06.2012.

КНИЖКОВИЙ СВІТ

СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ТА ЮРИДИЧНА ОСВІТА
ПРЕСТИЖНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

Україна, 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26
E-mail: book@nam.kiev.ua
тел./факс 288-94-98, 280-80-56

Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: Наук. монографія. – К.: Національна академія управління, 2010. – 232 с. Ціна без доставки – 40 грн.

Автори: **М.М. Єрмошенко, К.С. Горячева.**

У монографії розкрито місце і засади фінансової безпеки в системі економічної безпеки на двох рівнях управління економікою країни: держави і підприємства. Розкрито роль економічної безпеки в розвитку економіки України, визначено і обґрунтовано шляхи забезпечення фінансової безпеки на рівні держави.

Викладено методологічні основи фінансової безпеки підприємства та управління нею. Визначено форми і методи удосконалення механізму управління фінансовою безпекою на рівні підприємства.